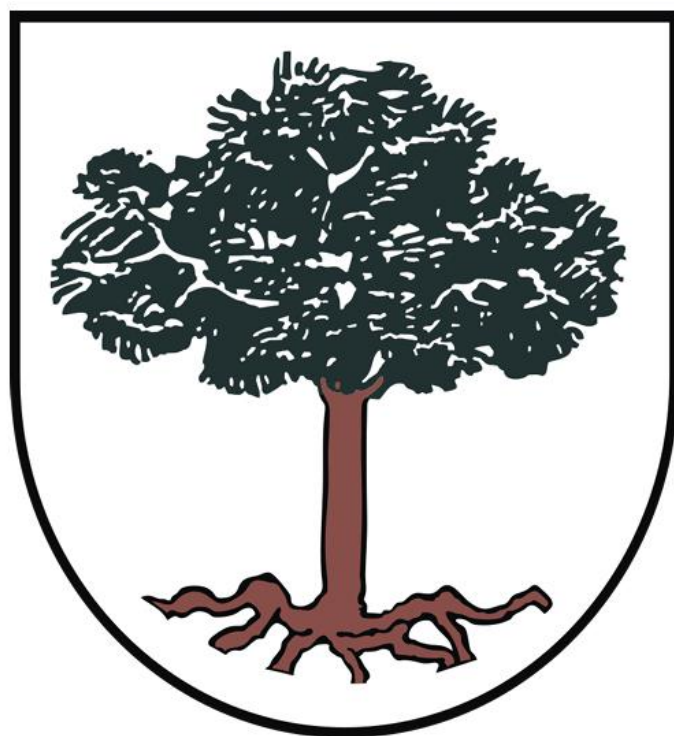

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Wykonawca: EKO – GEO GLOB

www.ekogeoglob.pl

Sośnicowice, 2024 r.

Spis treści

1.	Wstęp	4
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	4
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	5
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu	14
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	15
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Sośnicowice).....	15
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.....	19
5.2.1.	Charakterystyka gminy Sośnicowice	19
5.2.2.	Zarys historii obszaru Gminy.....	20
5.2.3.	Krajobraz kulturowy	21
5.2.4.	Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy.....	26
5.2.5.	Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Śląskiego	30
5.2.6.	Zestawienie obiektów z terenu gminy Sośnicowice wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków	32
5.2.7.	Obiekty stanowiące własność miasta	33
5.2.8.	Zabytki ruchome	33
5.2.9.	Zabytki archeologiczne.....	35
5.2.10.	Muzea i zbiory.....	35
5.2.11.	Dziedzictwo niematerialne	36
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	37
7.	Założenia programowe	38
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	43

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

9.	<i>Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami</i>	43
10.	<i>Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami</i>	44
11.	<i>Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków</i>	52
<i>Załącznik nr 1 – Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków</i>		53
<i>Aneks numer 1 – wykaz zabytków nieruchomych</i>		53
<i>Aneks numer 2 – wykaz stanowisk archeologicznych</i>		57
<i>Spis tabel</i>		60
<i>Spis fotografii</i>		60

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Przedmiotowy dokument stanowi aktualizację Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sośnicowice na lata 2020-2023 przyjętego Uchwałą nr XVI/127/2020 Rady Miejskiej w Sośnicowicach z dnia 29 stycznia 2020 r.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne,

archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5, który określa w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6 klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art. 7, który określa formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,

2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,

3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
 - 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 17, który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 20, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: *„od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku”*. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy Art. 81. 1. mówi, iż w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2022 poz. 503)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,

a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2023 poz. 682 z późn. zm.)

Przepisy tej ustawy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt 3). W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków lub do gminnej ewidencji zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2022 poz. 2556)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2022 poz. 916 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 poz. 344 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2023 poz. 571 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2022 poz. 385 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164)

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2019 poz. 1811),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019 poz. 1470).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023 r.)

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;

- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazała wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
 - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,

- Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
 - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
 - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
 - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
 - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
 - Wzmocnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
 - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
 - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
 - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie śląskim na lata 2022-2025

W Programie sformułowano następujący cel nadrzędny Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2022–2025:

HARMONIJNE ZARZĄDZANIE KRAJOBRAZEM KULTUROWYM ORAZ OPTYMALNE ZACHOWANIE AUTENTYCZNEGO MATERIALNEGO I NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA WSPOMAGA BUDOWĘ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO ORAZ ROZWOJU GOSPODARCZEGO WOJEWÓDZTWA I PROMOCJI REGIONU W KRAJU I NA ŚWIECIE.

Aby ten cel został zrealizowany, konieczne jest podjęcie działań związanych i z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

- Cel strategiczny I – Zrównoważone zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) i włączenie go w zarządzanie procesami gospodarczymi,

Dla celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

- Cel operacyjny I.1 – Weryfikacja zasobów zabytkowych województwa
 - Cel operacyjny I.2 – Budowa kompleksowej strategii i wywiedzionego z niej systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym województwa
 - Cel operacyjny I.3 – Zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem jako element strategii gospodarczej województwa śląskiego
-
- Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnego klimatu dla instytucji i włączenia społecznego w opiekę nad dziedzictwem kulturowym regionu.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

- Cel operacyjny II.1 –Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami na wszystkich poziomach edukacji
- Cel operacyjny II.2 – Włączenie społeczności lokalnych w procesy opieki nad dziedzictwem kulturowym od poziomu strategii do wspólnych, systemowych działań

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Sośnicowice)

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Strategia Rozwoju Gminy Sośnicowice na lata 2013-2025

Strategia Rozwoju Gminy Sośnicowice na lata 2013-2025 została opracowana w 2013 r. Strategia jest podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd gminny polityki rozwoju lokalnego. Jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju gminy do 2025 r. Celem niniejszej Strategii jest możliwie najpełniejsze rozpoznanie uwarunkowań rozwojowych gminy oraz skorelowanie ich z oczekiwaniami mieszkańców gminy i na podstawie tego określenie akceptowalnych kierunków rozwoju.

Po przeprowadzeniu analizy danych zastanych opisujących gminę Sośnicowice, przygotowaniu analizy SWOT wytyczone zostały trzy cele strategiczne zaplanowane do realizacji na lata 2013-2025. Dla każdego ze strategicznych obszarów rozwoju sformułowany został cel strategiczny (w perspektywie 2025 roku), który obejmuje kilka celów operacyjnych.

W jednym z wyznaczonych obszarów – SPOŁECZNOŚCI I USŁUG PUBLICZNYCH, w celu ochrony dziedzictwa kulturowego można wskazać następujące cele wraz z kierunkami działań:

Cel strategiczny I. Aktywna społeczność lokalna oraz dostosowane do niej usługi publiczne o wysokim standardzie.

Cel operacyjny: Rozwój satysfakcjonującej oferty kultury i czasu wolnego

Kierunki działań:

- Rozbudowa i modernizacja infrastruktury kultury
- Organizacja imprez kulturalnych propagujących kulturę i tradycję wsi
- Organizacja dodatkowych zajęć i kół zainteresowań w dziedzinie kultury, w tym kultury poza tradycją wsi i kultury wysokiej.

W Strategii opisano dziedzictwo historyczne i kulturowe gminy Sośnicowice, w tym historię oraz kulturę.

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę: – zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, – innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, – parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Sośnicowice jako akt prawa miejscowego stanowi podstawę planowania przestrzennego. Ma on wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

W MPZP znalazły się zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Dla całego obszaru gminy obowiązuje jeden plan, który został przyjęty uchwałą nr XLII/351/2018 Rady Miejskiej w Sośnicowicach z dnia 24 lipca 2018r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sośnicowice.

Na obszarze objętym planem wskazano następujące tereny chronione w granicach strefy „B” pośredniej ochrony konserwatorskiej – utrzymanie zasadniczych elementów rozplanowania zabudowy oraz historycznych elementów krajobrazu kulturowego:

- 1) w Rachowicach:
 - a) otoczenie kościoła parafialnego pw. Trójcy Świętej z ul. Wiejskiej 9,
 - b) zespół folwarku z przy ul. Rachowickiej (obok nr 5);
- 2) w Sierakowicach:
 - a) otoczenie kościoła pw. Świętej Katarzyny Aleksandryjskiej przy ul. Wiejskiej 1,
 - b) założenie folwarczne przy ul. Rachowickiej 1;

3) w Kozłowie:

- a) cmentarz przy ul. Marcina za nr 6,
 - b) założenie folwarczne przy ul. Łabędzkiej 3a,
 - c) zespół kuźni miedzi obecnie restauracja „Pod Platanem” przy ul. Marcina 5;
- 4) w Bargłównie – założenie folwarczne „Biały Dwór”;
- 5) w Łanach Wielkich, założenie folwarczne ul. Łabędzkiej 54.

W granicach terenów, o których mowa w ust. 1 pokazanych graficznie na rysunku planu ustala się:

- 1) zachowanie układu przestrzennego i komunikacyjnego, rozplanowania ulic, ich przekrojów, szerokości i nawierzchni, historycznych linii zabudowy;
- 2) utrzymanie historycznych dominant z zakazem wprowadzenia nowych dominant, oraz zachowanie proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę zespołu i jego fragmentów;
- 3) zachowanie i rewaloryzacja zieleni zabytkowej;
- 4) możliwość przebudowy i modernizacji zabudowy zabytkowej na zasadach wynikających z uwarunkowań konserwatorskich;
- 5) zakaz umieszczania reklam na obiektach zabytkowych.

Ustala się granice strefy „OW” – obserwacji archeologicznej obejmujące obszary ochrony stanowisk archeologicznych pokazanych na rysunkach planu wraz z otoczeniem w promieniu 40,0 m od centrum stanowiska (w przypadku stanowiska o charakterze śladów osadnictwa; w przypadku stanowisk archeologicznych o indywidualnie określonych granicach ochronie podlega otoczenie w odległości 40,0 m od granicy).

W strefach „OW” obserwacji archeologicznej roboty ziemne mogą podlegać ograniczeniom, związanym z koniecznością przeprowadzenia badań archeologicznych zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków archeologicznych.

Dla obiektów ujętych w GEZ poza ustaleniami planu dotyczącymi przeznaczenia terenów oraz parametrów i wskaźników zabudowy i zagospodarowania terenów na których występują te obiekty obowiązują następujące ustalenia i zasady ich przekształceń:

1) nakaz:

- a) zachowania lub przywrócenia form zabytków z ich wystrojem i otoczeniem,
- b) w przypadku remontów na elewacji, utrzymanie lub przywrócenie historycznej kompozycji tj. detalu architektonicznego i wystroju elewacji,
- c) przy wymianie pokrycia dachów, zachowanie lub przywracanie historycznych materiałów,
- d) odtworzenie historycznych podziałów i kształtu stolarki, w przypadku jej wymiany,
- e) konieczność ochrony i restauracji kapliczek przydrożnych, a w przypadku modernizacji lub przebudowy dróg – wymuszających zmianę ich lokalizacji – nowa lokalizacja winna być jak najbliżej lokalizacji pierwotnej,
- f) zachowanie w miarę możliwości historycznie utrwalonych funkcji budynków zabytkowych i dostosowanie wprowadzonych współcześnie funkcji do ich historycznie ukształtowanych układów oraz eliminowanie funkcji uciążliwych, wpływających w sposób degradujący na te obiekty;

2) zakaz:

- a) zmiany formy zewnętrznej zabytków rozumiana jako zakaz dobudowy i nadbudowy,
- b) umieszczania anten satelitarnych, klimatyzatorów, rur wentylacyjnych, spalinowych i innych tego typu urządzeń na fasadach i elewacjach budynków eksponowanych od strony przestrzeni publicznych,

- c) tynkowania, malowania i ocieplania zabytków o okładzinach ceglanych oraz posiadających zachowany historyczny detal architektoniczny lub historyczne dekoracje,
 - d) stosowania uproszczeń w postaci prostego zakończenia stolarki w przypadku wymiany stolarki w otworach okiennych i drzwiowych zakończonych łukiem;
- 3) w przypadku konieczności spowodowanej udokumentowanym, złym stanem technicznym zabytków architektury i budownictwa oraz utratą ich wartości zabytkowych dopuszcza się rozbiórkę tych obiektów zgodnie z przepisami odrębnymi.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Sośnicowice

Obowiązująca wersja Studium została przyjęta Uchwałą nr XXIX/230/2021 Rady Miejskiej w Sośnicowicach z dnia 27 stycznia 2021 r. w sprawie uchwalenia zmiany Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Sośnicowice zmieniająca uchwałę nr XXXV/306/2013 Rady Miejskiej w Sośnicowicach z dnia 25 listopada 2013 r.

Zgodnie z zapisami Studium przyjęto następujące ustalenia polityki w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej:

- dla obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, nie chronionych przepisami odrębnymi, w planach miejscowych należy uwzględnić postanowienia gminnego programu opieki nad zabytkami (GPONZ), o którym mowa w przepisach o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami; zgodnie z właściwością planu miejscowego ochronę tych obiektów można wzmocnić ustalając, przy sporządzaniu mpzp, dodatkowe regulacje służące ochronie obiektu o wartościach kulturowych lub tę ochronę zapewnić wprowadzając odpowiednie przepisy kształtujące sposób zagospodarowania terenu w bezpośrednim otoczeniu takiego obiektu,
- przywrócenie i rewitalizacja przekształconych lub zniszczonych elementów zespołów zabytkowych, z odtworzeniem ich historycznego rozplanowania, przy zachowaniu wysokości obiektów, charakterystycznych cech kształtowania bryły budynków, elewacji, detalu architektonicznego oraz historycznej kompozycji zieleni; zasady dopuszczenia nowych obiektów bądź wprowadzenie zakazu ich lokalizowania, winny być określone przez przepisy planów miejscowych, o ile warunki te nie zostały w sposób wyczerpujący ustalone w GPONZ,
- zapisy planów miejscowych w zakresie stanowienia przeznaczenia terenu lub ustalania sposobu użytkowania zlokalizowanego na nim obiektu winny zapewniać właściwe wykorzystanie obiektu zabytkowego z uwzględnieniem aktualnych potrzeb z jednoczesną dbałością o utrzymanie substancji historycznej; przy eksponowaniu walorów historycznych i kompozycyjnych całego zespołu należy dążyć do właściwego zagospodarowania bezpośredniego sąsiedztwa zabytkowej zabudowy,
- należy dążyć do objęcia ochroną w planach również miejsc upamiętniających ważne wydarzenia historyczne,
- zasób gminnej ewidencji zabytków winien być sukcesywnie uzupełniany i korygowany; w przypadkach koniecznych wyburzeń obiektów sprzed 1945 r. należy każdorazowo uzyskać pozytywną opinię konserwatorską oraz wykonać konieczną dla celów archiwalnych dokumentację konserwatorską,
- kierując się zasadą kształtowania współczesnego krajobrazu kulturowego w poszanowaniu tradycji - w razie potrzeby podejmowanie starań o sporządzenie innych niż GPONZ dokumentacji historycznych dla poszczególnych zespołów i obiektów zabytkowych jako podstawy dla

kreowania nowej, przebudowywanej i dostosowywanej do współczesnych wymogów istniejącej zabudowy.

Zgodnie ze zmianami w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, które weszły w życie 24 września 2023 r., studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Sośnicowice obowiązuje do końca 2025 r. Zastąpi go plan ogólny.

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy Sośnicowice

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy Sośnicowice został opracowany w 2005 r.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

Przedmiotowy dokument wymaga aktualizacji.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy Sośnicowice

Gmina Sośnicowice jest to gmina miejsko-wiejska, położona jest w pld.-zach. części województwa śląskiego, w powiecie gliwickim, w niewielkiej odległości od Gliwic. Od zachodu Gmina graniczy z powiatem kędzierzyńsko-kozielskim (województwo opolskie) a od południowego zachodu z powiatem raciborskim. Teren Gminy obejmuje 9 jednostek strukturalnych, w skład których wchodzi: miasto Sośnicowice i 8 sołectw: Bargłówka, Kozłów, Łany Wielkie, Sierakowice, Smolnica, Trachy, Tworóg Mały, Rachowice. Przez północno wschodnią część Gminy przebiega droga o ważnym znaczeniu komunikacyjnym – autostrada A4, na odcinku Kleszczów – Sośnica.

Zasoby przyrodnicze i obszary chronione

Gmina Sośnicowice położona jest na obrzeżach aglomeracji górnośląskiej, na granicy kompleksu leśnego, w ramach nadleśnictw Rudziniec, Rudy Raciborskie i Rybnik. Lasy stanowią ponad połowę powierzchni gminy.

Przeważająca część gminy Sośnicowice położona jest w obrębie zlewni rzeki Bierawki, natomiast krańce północne leżą w zlewni Kłodnicy a południowe w zlewni rzeki Rudy. Bierawka, Kłodnica i Ruda są dopływami rzeki Odry.

Cechą charakterystyczną przestrzeni gminy Sośnicowice jest przeważająca w niej powierzchnia lasów, wśród których usytuowane są miasto Sośnicowice oraz łączące się z nim zabudową wsie sołeckie: Łany Wielkie i Trachy oraz wyodrębnione otaczającymi je polami i lasami wsie sołeckie: Kozłów, Smolnica, Bargłówka, Tworóg Mały, Sierakowice i Rachowice.

Na terenie gminy występują następujące formy ochrony przyrody:

Park Krajobrazowy „Cysterskie Kompozycje Krajobrazowe Rud Wielkich” utworzony rozporządzeniem nr 181/93 Woj. Katowickiego z 23 listopada 1993 r., zm. Rozp. Nr 37/2000 Woj. Śląskiego z 28 sierpnia 2000 r. Park obejmuje tereny chronione ze względu na popularyzację walorów przyrodniczych,

krajobrazowych i kulturowych. W gminie Sośnicowice w granicach parku krajobrazowego położone są: Tworóg Mały, Bargłówka oraz południowa część sołectwa Trachy. W granicach otuliny Parku znajduje się południowa część sołectwa Sierakowice i miasta Sośnicowice, północna część Trachów oraz Smolnica. Park obejmuje kompleks Lasów Rudzkich, będących pozostałością dawnej Puszczy Śląskiej. Na obszarze parku krajobrazowego i jego otuliny występują wszystkie typy siedliskowe lasów terenów nizinnych, za wyjątkiem boru suchego. Dominują bory mieszane świeże występujące przy znacznym udziale lasów mieszanych świeżych i lasów mieszanych wilgotnych.

Rezerwat przyrody „Las Dąbrowa” – na terenie gminy przy granicy z miastem Gliwice znajduje się rezerwat przyrody powołany Rozporządzeniem nr 51/08 w sprawie uznania za rezerwat przyrody. Rezerwat ten zajmuje powierzchnię 76,63 (232,48) ha.

Ponadto na terenie gminy znajdują się dwa pomniki przyrody:

- Grupa drzew (3 dęby szypułkowe - *Quercus robur*) w miejscowości Łany Wielkie,
- Drzewo (Buk pospolity (Buk zwyczajny) - *Fagus sylvatica*).

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Wieś Sośnicowice wzmiankowana w 1305 r., założona prawdopodobnie przez księcia opolskiego – Władysława opolskiego. W średniowieczu Sośnicowice należały do państwa czeskiego, natomiast w epoce nowożytnej Sośnicowice wchodziły w skład różnych form państwowości niemieckiej.

W ciągu swej kilkusetletniej historii, Sośnicowice były zawsze jednym z najmniejszych miasteczek, nie tylko na ziemi gliwicko-toszeckiej, ale także na całym Śląsku. W związku z tym, że miasteczko rozwijało się na uboczu głównego okręgu przemysłowego, konkurencją sąsiednich Gliwic, oraz licznymi zniszczeniami na skutek pożarów i wojen, jakim w ciągu wieków ulegało, wielokrotnie podejmowano próby jego zdegradowania do rzędu osady wiejskiej. Jednakże dzięki zdecydowanej woli i postawie mieszkańców Sośnicowic, zawsze w końcu powracały one do statusu miasta. W przeciwieństwie do innych dzielnic Polski, Górny Śląsk nie posiadał w ubiegłych wiekach zbyt wielu małych miasteczek. Przykładowo, Wielkopolska już w XVI w. mogła poszczycić się liczbą 247 małych i większych miast. W porównaniu z Górnym Śląskiem, była to cyfra tym bardziej imponująca, że jeszcze w połowie XIX w., notowano tutaj zaledwie 43 ośrodki miejskie, przy czym tylko trzy z nich (Nysa, Racibórz, Gliwice) przekraczały liczbę 10 tys. ludności. Było to jedną z konsekwencji stosunkowo rzadkiego zaludnienia tutejszych wsi, we wcześniejszych okresach, które zamieszkiwane były zresztą głównie, przez duży odsetek ludności polskiej. Sytuacja ta uległa zmianie, dopiero wraz z przyspieszeniem rewolucji przemysłowej na Górnym Śląsku w 2 połowie XIX w. Jej skutki, nie objęły jednak równomiernie wszystkich dawnych ośrodków miejskich, które albo ostatecznie wchodziły na drogę szybkiego rozwoju, bądź prawie nieodwołalnie podupadły. Powyższe procesy nie ominęły również Sośnicowic, które na skutek przypadków losowych, oraz prześladowającego miasto pecha, stopniowo staczało się do roli małego ośrodka prowincjonalnego. Stąd już w połowie XIX w. Sośnicowice zaliczano obok Toszka, do najmniejszych miast na obszarze górnośląskim, ponieważ liczyły one poniżej 1,8 tys. mieszkańców.

W 1526 r. Sośnicowice uzyskały prawa miejskie, które jednak utraciły w 1945 r. W 1683 r. ordynat Kozłowski witał tu króla Jana Sobieskiego, zmierzającego na odsiecz Wiednia. W 1919 r. w mieście powstaje komórka Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska. W czasie III powstania śląskiego w maju 1921 r. Sośnicowice zostały zdobyte przez 3 batalion Jana Woźniczka.

Po zakończeniu II wojny światowej, miasteczko zostało zdegradowane do roli wsi. Jego znaczenie w tym okresie wynikało jedynie z tego, że przez cały czas pozostawało ono siedzibą władz gminnych. W dniu 1.01.1996 r. Sośnicowice odzyskały prawa miejskie.

Zgodnie z najnowszymi danymi, gmina Sośnicowice obejmuje miasto Sośnicowice i 8 sołectw: Bargłówka, Kozłów, Łany Wielkie, Rachowice, Sierakowice, Smolnica, Trachy, Tworóg Mały. Najstarsze zachowane wzmianki źródłowe dotyczą Smolnicy (1228 r.), oraz przysiółka w pobliżu Trach – Nowej Wsi (1226 r.). Pozostałe miejscowości, tj. Sośnicowice, Sierakowice, Rachowice, Kozłów, Łany Wielkie, wzmiankowane są dopiero na przełomie XIII i XIV w. Natomiast w skład samych Sośnicowic, jako „przedmieścia”, zalicza się Polską Wieś, leżącą przy drodze do Tworogu Małego. Poza tym posiadają kilka osad kolonijnych, przy czym jedynie leżąca w pobliżu Trach Kuzniczka, ma osobną nazwę.

Pierwotna nazwa wywodzi się od polskiego określenia drzewa – sosny. Niemiecki nauczyciel Heinrich Adamy zaliczył ją do grupy miejscowości, których nazwy wywodzą się „von sosna = Kiefer (pinus silvestris)”. W swoim dziele o nazwach miejscowych na Śląsku wydanym w 1888 r. we Wrocławiu wymienia jako wcześniejszą od niemieckiej nazwę miasta w staropolskiej formie Sosniczowice podając jej znaczenie „Kieferstadt” – „Miasteczko sosny, sosnowe miasteczko”. Nazwa miasta przybierała także inne formy. Najważniejsze z nich to: Sossnessowitz, Sosneschowicz, Sossni- ssoowicz, Sosniczowice, Sosnicowiz, Sosnicowczca, Sossniessowske Sosniessowitze, Sosnoschowicz, Sossniessowske. Należy także podkreślić, że w żargonie ludności okolicznych wsi, na określenie nazwy Sośnicowic, do dzisiaj używa się terminu „Miasteczko”. Zmianom ulegały również nazwy poszczególnych wsi wchodzących w skład gminy Sośnicowice. Nie sposób wymienić tutaj wszystkich z nich, dlatego wyliczymy tylko te najbardziej znane

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Poniżej przedstawiono najważniejsze elementy krajobrazu gminy Sośnicowice w podziale na poszczególne grupy, Mają one największy wpływ na dziedzictwo kulturowe gminy i atrakcyjność omawianych terenów.

Historyczne układy przestrzenne na terenie gminy

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo-folwarczne, często połączone z parkami, kościoły i cmentarze przykościelne.

UKŁAD URBANISTYCZNY SOŚNICOWIC

Chroniony wpisem do rejestru zabytków obszar miasta obejmuje układ urbanistyczny ukształtowany w XIII w.: na rzucie nieregularnego czworoboku z centralnie położonym rynkiem, wraz z układem komunikacyjnym. Granice ochrony wyznaczają ulice: Kozielska (od parku pałacowego do Rynku), płn. pierzeja Rynku, Kościelna, Kościuszki, tzw. „Rów” (od ul. Raciborskiej do parku) i granica parku pałacowego do ul. Kozielskiej oraz obustronna zabudowa wylotów ulic: Gliwickiej, Raciborskiej oraz wylot ulicy Łabędzkiej. Ochrona obejmuje również zewnętrzną zabudowę parcel wyznaczających granicę.

W granicach zabytkowego układu znajdują się tereny zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej, z usługami o charakterze publicznym i komercyjnym. A także dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków, tj. kościół pw. Św. Jakuba – w granicach ogrodzenia, z zadrzewieniem i średniowiecznym krzyżem pokutnym oraz pałac (XVIII) wraz z otoczeniem parkowym.

W zabudowie przyrynkowej przeważają skromne dwukondygnacyjne budynki z elewacjami pochodzącymi z XIX/XX w., z detalem ograniczonym do gzymsów międzykondygnacyjnych i nadokiennych.

UKŁADY RURALISTYCZNE WSI GMINY SOŚNICOWICE

Większość wsi gminy posiada metrykę wczesnośredniowieczną, lecz ich pierwotne rozplanowanie jest nieczytelne lub zachowane w formie reliktovej (Kozłów, Łany Wielkie, Sierakowice, Smolnica i Tworóg Mały), co jest wynikiem transformacji systemów społeczno-gospodarczych, jak rozwój gospodarki folwarczno pańszczyźnianej (XVI-XVIII), kolonizacja fryderycjańska i początki rozwoju przemysłu (XVIII – pocz. XIX), przeobrażenia ekonomiczno-społeczne w XIX w. i zmiany współczesne.

Większość wsi gminy (w tym wieś Sośnicowice założona w 2 poł. XIII w.) powstała w wyniku średniowiecznej lokacji w 2 poł. XIII w.; nieco starsza jest Smolnica (1228 r.). Dominowały wówczas układy wsi łańcuchowej (np. Bargłowo, Smolnica, Kozłów), wielodrożnej, czasem owalnicy (Łany Wielkie), które na przestrzeni wieków uległy znacznym przekształceniom funkcjonalnym i kompozycyjnym na tyle, że pierwotna organizacja przestrzeni wiejskiej została w znacznym stopniu zatarta. W większości wsi dominantami funkcjonalnymi i kompozycyjnymi były: kościół oraz zespół zabudowy folwarcznej.

W centrum wsi Łany Wielkie czytelny jest układ pierwotnego nawsia. Wieś, wzmiankowana w końcu XIII w., powstała jako owalnica, w ciągu wieków rozbudowana została w łańcuchówkę. Wrzecionowate nawsie zostało zabudowane, w płn. części wsi w XIX w. rozlokowany został zespół folwarczny.

Układ pierwotnej wsi czytelny jest również w Kozłowie – wzmiankowanym w 1279 r. jako wieś kościelna, od XV w. – rycerska. Obecnie do wsi należą kolonie Karnowiec i Podlesie – dawne folwarki majątku ziemskiego. Kozłów to wieś łańcuchowa charakteryzująca się zwartym układem osadniczym i wyraźnym odseparowaniem od innych wsi. Urozmaiceniem krajobrazu są dobrze ukształtowane ciągi komunikacyjne, zaakcentowane rytmem starodrzewu rosnącego wzdłuż dróg i pól. Dominujący w krajobrazie wsi jest kościół z drewnianą wieżą, otoczony starodrzewem. Po jego pld. stronie, na skarpie wznoszą się zabudowania dawnego folwarku. Układ przestrzenny wsi, harmonijnie wpisany w krajobraz, urzeźbiony doliną potoku i jej skarpią, jest wyraźnie linearny na łuku prowadzącym za brzegiem potoku z pld. na płn. Wieńczy go niewielki park, w którym znajdowały się budowle i urządzenia kuźni miedzi (XVIII w.), a obecnie znajduje się hotel „Pod Platanem”. Ze względu na walory kulturowo-krajobrazowe i przyrodnicze wieś znalazła się wśród 50 najciekawszych miejscowości, wskazanych przez Polską Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi.

ZESPOŁY REZYDENCJONALNE

Przez wiele stuleci zespół rezydencjonalny, rozumiany jako zespół zabudowań o cechach reprezentacyjnych, powiązanych przestrzennie i funkcjonalnie z układami zieleni komponowanej i zabudową gospodarczą, był najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego. Zabiegi formalne stosowane w jego komponowaniu miały za zadanie podkreślić rangę rezydencji – ośrodka decyzyjnego dla najbliższego regionu. W wymiarze przestrzennym rezydencja stanowiła dominantę w krajobrazie, wyróżniała się skalą zabudowy, rozwiązaniami architektonicznymi zwykle o dużych walorach artystycznych, obecnością komponowanego parku, czytelnymi powiązaniem z innymi ważnymi obiektami w okolicy, jak kościół, cmentarz, sąsiednie majątki czy miejscowości. Idee te realizowano poprzez lokalizację rezydencji na wyniesieniach terenu lub podkreślano jej obecność układami alejowymi. Szczególnie wyraźne jest to w dobie baroku. Natomiast zespoły rezydencjonalne z przełomu XVIII i XIX w. budowane były na zasadzie tworzenia kompozycji płynnie wtopionej w krajobraz, inspirowanej dziełami malarskimi. Na terenie gminy Sośnicowice prawnie chroniona wpisem do rejestru zabytków jest tylko jedna zachowana rezydencja – pałac w Sośnicowicach wraz z otoczeniem parkowym o obszarze 1,5 ha.

ZESPOŁY FOLWARCZNE

Zespoły folwarczne są niezwykle charakterystycznym elementem wiejskiego krajobrazu kulturowego. Stanowią jeden z głównych wyróżników w krajobrazie wsi, a obok zespołu rezydencjonalnego – dominantę przestrzenną. Powstawały od XV/XVI w. i podlegały procesom przekształcania i rozbudowy aż do XX w. Najczęściej składały się one z budynków gospodarczych (stajni, obór, owczarni, stodoł) i kolonii mieszkalnej dla robotników folwarcznych, a rozlokowane były najczęściej w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu rezydencjonalnego.

Na terenie gminy Sośnicowice żaden zespół folwarczy nie jest chroniony wpisem do rejestru zabytków, poniższe są wpisane do gminnej ewidencji zabytków i objęte ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Są to zespoły:

- w Sośnicowicach, ul. Kozielska, XIX w., w pobliżu zespołu pałacowo-parkowego;
- w Bargłównie – założenie folwarczne „Biały Dwór”, XIX/XX w., położone w płd. części sołectwa, przy granicy z gminą Kuźnia Raciborska w obrębie której znajduje się osada Biały Dwór. Założenie zachowało pierwotny układ, budynki – w ruinie;
- w Łanach Wielkich – założenie folwarczne, XIX w.: zabudowania gospodarcze, budynek mieszkalny i niewielki park ze starodrzewem;
- w Rachowicach – założenie folwarczne z parkiem, XIX w., zachowane fragmentarycznie, z drewnianym spichlerzem z pocz. XIX w.;
- w Sierakowicach – zespół folwarczy ze stawami, starodrzewem i domem dworskim z 1864 r. i zespołem zabudowań folwarcznych, XIX w.

W wyniku zmian geopolitycznych, gospodarczych i technologicznych oraz ze względu na zmianę profilu produkcji rolnej nie można było zachować całej substancji budowlanej dawnych folwarków, a część obiektów już dawno uległa przekształceniom. Część uległa dekompozycji, część popadła w ruinę lub uległa całkowitemu wyburzeniu, część uległa modernizacji. Niemniej wiele zespołów folwarcznych zachowało interesujące wnętrza architektoniczno-krajobrazowe, z kompozycją przestrzenną podporządkowaną funkcjom użytkowym, dostosowanym do profilu gospodarki majątku.

Architektura i budownictwo

ARCHITEKTURA SAKRALNA

Architektura sakralna stanowi jeden z najstarszych i najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego miast i wsi. Na terenie gminy Sośnicowice znajdują się kościoły drewniane stanowiące element tzw. pętli gliwickiej – trasy głównej szlaku architektury drewnianej. Budownictwo drewniane przez wieki dominowało w panoramie wsi śląskiej, co wynikało z warunków geofizycznych i lokalnych tradycji. Śląskie kościoły drewniane mają swoją specyfikę i odrębność, której wyrazem jest wydłużenie rzutu wskutek dostawiania do naw prostokątnych, niższych prezbiteriów oraz stosowanie nad obu częściami odrębnych dachów.

Pozostałe kościoły w gminie to budynki murowane, prezentujące różne formy stylowe i rozwiązania przestrzenne. Powstały w okresie późnego średniowiecza, w następnych latach były przekształcane i rozbudowywane. Dziś prezentują mieszankę stylów od gotyku, przez barok, po formy neostylowe.

KAPLICZKI I KRZYŻE PRZYDROŻNE

Kapliczki oraz krzyże (przydrożne i kościelne) stanowią autentyczny przejaw ludowej religijności, były i są elementem budowania tożsamości narodowej i religijnej. Są obiektami kultu religijnego obrazującymi ludową pobożność, często związane są z wydarzeniami ważnymi dla życia dawnych społeczności.

Do najciekawszych kapliczek na terenie gminy zaliczyć można:

- kapliczka przydrożna z 1780 r., murowana, Łany Wielkie, ul. Wiejska 2; wpisana do rejestru zabytków.
- kapliczka, Bargłówka, ul. Raciborska nr 40, 1920 r.,
- krzyż, Kozłów, ul. Marcina za nr 19, 1893 r.,
- krzyż przydrożny, Kozłów, ul. Ułańska za nr 87, XIX/XX w.,
- kapliczka, Rachowice, ul. Rachowicka 1, 1871 r.,
- kapliczka, Sierakowice, ul. Kozielska 71, 1871 r.,
- kapliczka, Sierakowice, ul. Wiejska nr 2, pocz. XIX w.,
- kapliczka, Smolnica, przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej i ul. Granicznej, XIX w.,
- kapliczka, Sośnicowice, ul. Smolnicka, 2 poł. XIX w.,
- kapliczka, Sośnicowice, ul. Dolna, XIX w.,
- kapliczka, Sośnicowice, ul. Gliwicka, 2 poł. XIX w.,
- krzyż, Sośnicowice, ul. Smolnicka, 1865 r.,
- kapliczka, Trachy, usytuowana w lesie, ok. 1 km na zach. od wsi, pocz. XVIII w.,
- kapliczka, Trachy, ul. Nowowiejska za nr 8, XIX w.,
- pomnik, Rachowice, ul. Wiejska, nr 9, 1918 r.

ZABUDOWA WSI

Dawna zabudowa wsi praktycznie nie zachowała się. Jest to efektem przemian, które zaszły w czasie panowania książąt raciborskich, także w dużej mierze z powodu przepisów przeciwpożarowych – zarówno w budownictwie mieszkaniowym, jak i gospodarczym – wyeliminowano drewno, gontowe i słomiane pokrycia dachowe zastąpiono ceramicznymi.

BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Wiejskie budynki użyteczności publicznej – z racji swojego usytuowania czy formy architektonicznej są elementami organizującymi i waloryzującymi przestrzeń. Są to budynki szkolne, świetlice, remizy, a także – rzadko zachowane dziś – budynki przemysłu wiejskiego: młyny, wiatraki, kuźnie, stolarnie i in.

Na terenie gminy Sośnicowice zachowało się ich niewiele, np.:

- Kozłów, młyn, ul. Młyńska 26, pocz. XX w.;
- Smolnica, szkoła, ob. przedszkole, pomieszczenia mieszkalne, ul. Szkolna 1, pocz. XX w.;
- Tworóg Mały, budynek starej szkoły, ul. Nowowiejska, ob. budynek mieszkalny XIX/XX w.;
- Rachowice, dawna leśniczówka, ul. Wiejska 1.

OBSZARY POPRZEMYSŁOWE

Od XV w. na Górnym Śląsku rozwijało się górnictwo. Ziemie gminy Sośnicowice posiadały złoża rudy darniowej, która była wydobywana w czasach historycznych. Obszary powstałe po eksploatacji rudy darniowej żelaza znajdują się w obrębie miasta Sośnicowice oraz w sołectwach: Smolnica, Sierakowice, Rudniki i Bargłówka. Niektóre objęte są ochroną mpzp:

- Rudniki w Sierakowicach – zabytkowe kopce po eksploatacji rud żelaza metodą szybikową;
- Rudniki w Sośnicowicach – Polskiej Wsi, zabytkowe kopce po eksploatacji rud żelaza metodą szybikową;
- Rudniki i warpie w Smolnicy, zabytkowe kopce po eksploatacji rud żelaza metodą szybikową. W 1830 r. odnotowana jest tu kopalnia rudy żelaza z pięcioma szybami, zatrudniająca 17 robotników.

Obiekty nie objęte ochroną konserwatorską znajdują się w Trachach – Kuźnicze: hałdy po kopalni rudy darniowej żelaza (z połowy XIX w.) oraz fragmenty kanałów kuźniczych. Trachy i Kuźniczka powstały ok. 1550 r., jako ośrodek hutniczy. Sprowadzono w tym celu nowych osadników, których ulokowano w dwóch nowych osadach: w Trachhammer, gdzie wydobywano rudę i w Kuźnicze, gdzie ją przetapiano. W 1703 r. zbudowano tu pierwszy na Śląsku wielki piec. W 1740 r. czynny był jeden wielki piec i dwie fryszerki. Piec z 1703 r. przetrwał do 1867 r. Miejskowa huta zatrudniająca 11 robotników dawała rocznie około 5000 cetnarów żelaza. W Bargłównie warpie wsi powstałej w 1640 r. w związku z odkryciem rud (ob. ul. Dolna i teren zwany „Doły”) warpie znajdują się wyrobiska rudy darniowej żelaza z przełomu XVIII/XIX w., po wsch. stronie wsi.

Zieleń komponowana

Obszary zieleni komponowanej to parki i ogrody, cmentarze, aleje przydrożne. Parki w większości związane są założeniami dworskimi i folwarcznymi, tworząc wraz z nimi wnętrza architektoniczno krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Przykładem jest założenie pałacowo-parkowe w Sośnicowicach. Obecnie przecięte biegiem ulicy Kozielskiej, pomniejszone przez zabudowę mieszkalną na obrzeżach, z czytelnym pierwotnym układem kompozycyjnym i zachowanym starodrzewem.

Na terenie gminy Sośnicowice zachowały się również pozostałości parku w Rachowicach, Sierakowicach i Kozłowie.

Najstarszy starodrzew znajduje się z reguły na cmentarzach przykościelnych. We wsiach gminy Sośnicowice istotne w kształtowaniu przestrzeni są historyczne nasadzenia przydrożne – zieleń towarzysząca ciągom komunikacyjnym, np.

- aleja dębów szypułkowych w Kozłowie,
- starodrzew dębów i lip w Sośnicowicach przy ul. Kasztanowej, Młyńskiej, Parkowej,
- starodrzew kasztanowców w Łanach Wielkich.
- starodrzew w formie alei dojazdowej do folwarku Biały Dwór – Bargłówka.

Cmentarze

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego, są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku wydaje się rzeczą oczywistą, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Sośnicowice obiekty sepulkralne związane są przede wszystkim z wyznaniem rzymskokatolickim i żydowskim.

Cmentarze na terenie gminy:

- cmentarze przykościelne w Smolnicy, Bargłównie, Rachowicach (z pierwotnego ogrodzenia cmentarza zachowała się drewniana bramka, kryta gontem; obok – pomnik poległych w obu wojnach światowych; w pobliżu zakrystii – krzyż „Męka Pańska” z 1830 r. oraz figurka św. Jana Chrzciciela);
- w Sierakowicach (pierwotnie luterański, ogrodzony parkanem z łąt, z bramą konstrukcji słupowej na rzucie kwadratu, nakrytą czterospadowym namiotowym dachem gontowym);

- w Sośnicowicach ul. Gliwicka, z pocz. XIX w. wraz z nagrobkami z końca XIX w. i starodrzewem; Na alei głównej cmentarza w Sośnicowicach stoi kamienny krzyż. Jest to grupa figuralna Boża Męka. Figury wraz z krzyżem ustawione są na gzymsie wieńczącym kilkustopniowy wysoki cokół. W najwyższej i największej części cokołu, w płycinie ściany frontowej umieszczone są narzędzia męki pańskiej – włócznia i dzida. Pod krzyżem stoją dwie postacie, z jednej strony Matka Boża i z drugiej św. Jan ewangelista. Cokół wraz z figurami powstał zapewne w XIX lub na początku XX wieku. Niestety nie zachował się na nim pierwotny krzyż, który został dostawiony prawdopodobnie w II – giej połowie XX wieku.
- cmentarz żydowski w Sośnicowicach, ul. Gimnazjalna. Najmniejszy śląski cmentarz żydowski – około 25 x 13 m – otoczony był drewnianym parkanem, z drewnianym domem przedpogrzebowym. Pierwszy pochówek – 1829 r. Według relacji mieszkańców znajdowało się tam ok. 60 nagrobków z piaskowca, z inskrypcjami w języku hebrajskim. Cmentarz został spalony w 1938 r. i od tego czasu niszczeje. Zachował się jeden rozbity obelisk z 1848 r. W ostatnich latach cmentarz znajdował się pod opieką z badacza śląskich judaików, Grzegorza Kamińskiego.
- cmentarz w Kozłowie, XIX w., ul. Marcina za nr 6.

5.2.4. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

Poniżej przedstawiono zabytki mające największe znaczenie dla gminy Sośnicowice.

Pałac w Sośnicowicach

Zbudowany w 1755 r. dla Karola Józefa von Hoditza, być może z wykorzystaniem kamiennych murów budowli średniowiecznej. Remontowany w XIX i XX w. Zniszczony w czasie działań wojennych, został odbudowany w latach 1958-1965. Od 1965 r. mieści się tu Dom Pomocy Społecznej.

Budynek późnobarokowy, z dekoracją w stylu regencji i wczesnego rokoka. Wzniesiony na rzucie litery C, dwukondygnacyjny, wysoko podpiwniczony nakryty mansardowymi dachami z rzędami lukarni. Na osi elewacji frontowej korpusu prostokątny ryzalit o zaoblonych narożach, poprzedzony tarasem z dwoma przeciwległymi biegami wachlarzowych schodów - całość ujęta balustradą z murowanych tralek. Elewacje rozczłonkowane pilastrami jońskimi w porządku wielkim, z podziałami ramowymi i płycinowymi. podziałami ramowymi. W elewacjach frontowych partia piwnic wydzielona wyładowanym gzymsem cokołowym. Otwory okienne – prostokątne i zamknięte łukiem koszowym ramowane ornamentem regencyjnym rozbudowanym w nadprożach, na parterze zwieńczonych łukowymi odcinkami gzymsu. W dekoracji motywy listew, konsoli, muszli i kampanulli. Na cokole jednego z pilastrów od strony dziedzińca kamienna tablica z nazwiskami budowniczych Andres Stephan i Andres Wagner, 1755 r. W wnętrzu: sala balowa o zaoblonych narożach – w ryzalicie frontowym, w skrzydle wsch. – dawna prostokątna kaplica z prostokątną apsydą od wsch., z profilowanym gzymsem i polichromią. W skrzydle zach. dawna latryna.

Fotografia 1. Widok na pałac w Sośnicowicach.

Pałac jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. W ostatnich latach przeprowadzono renowację obiektu. Stan techniczny – bardzo dobry.

Kościół pw. Św. Mikołaja w Kozłowie

Późnogotycki, należy do najstarszych w województwie śląskim (1540-45, wieża – 1928 r.) kapitalny remont w latach 1924-1928.

Kościół orientowany, murowany z kamienia polnego. Jednonawowa nawa na rzucie prostokąta, z kruchtami od zach. i płd. i drewnianą wieżą ustawioną nad zach. przęsłem. Prezbiterium węższe, zamknięte poligonalnie.

Dachy dwuspadowe kryte dachówką.

Fotografia 2. Widok na kościół pw. Św. Mikołaja w Kozłowie.

Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach

Kościół z 1675 r., wzniesiony przez cieślę Józefa Jozka. Kościół jest jednonawowy, orientowany, powstał w oparciu o konstrukcję zrębową na murowanej podmurówce. Obiekt nie posiada wyraźnych cech stylowych, jego główną bryłę tworzą trzy przylegające do siebie prostokąty w postaci: wykonanej w konstrukcji słupowej wieży, mieszającej w przyziemiu kruchtę z niewielkim przedsionkiem w części zachodniej, nawy na planie lekko wydłużonego prostokąta pod którą zlokalizowano kryptę oraz zamkniętego trójbocznie prezbiterium do którego od północy przylega niewielka zakrystia z przedsionkiem. Całość otaczają wydatne soboty wsparte na słupach z zastrzałami, przykryte daszkiem pulpityowym. Zasadnicza część bryły przykryta jest dachem dwuspadowym, dodatkowy element ozdobny stanowi ośmioboczna sygnaturka nakryta baniastą kopułką zlokalizowana nad nawą, nad samym prezbiterium dach przechodzi w trójpołaciowy. Wyjątek stanowią także soboty oraz zakrystia z dachem pulpityowym oraz wieża nakryta ośmiobocznym dachem namiotowym. We wnętrzu na uwagę zasługuje pozorne sklepienie kolebkowe w prezbiterium,

Fotografia 3. Widok na Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Sierakowicach.

pozostałe wnętrza posiadają płaskie stropy. W części zachodniej zlokalizowany jest chór muzyczny wsparty na sześciu kolumnach, prezbiterium oddzielone jest od nawy przy pomocy ząbkowanego łuku tęczowego. W obrębie elewacji występują głównie niewielkie otwory okienne, zamknięte półkoliście, główny otwór wejściowy zlokalizowany w centralnej części elewacji zachodniej w wieży.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Stan techniczny obiektu dobry.

Kościół pw. Św. Bartłomieja w Smolnicy

Kościół zbudowany w latach 1776-1777, XVIII w., odnawiany w latach 1905-1906 oraz 1937-1938. Kościół jest świątynią salową, na rzucie prostokąta, z węższą od nawy, trójboczną apsydą, umiejscowioną po stronie wschodniej. Nawa nakryta jest dachem dwuspadowym, nad apsydą znajduje się dach trójspadowy. Od strony północnej usytuowana została

Fotografia 4. Widok na kościół pw. Św. Bartłomieja w Smolnicy.

zakrystia, wybudowana na rzucie wydłużonego prostokąta. Od strony zachodniej umiejscowiono drewnianą wieżę, na rzucie kwadratu. Ściany wieży są pochyłe i zwieńczone dachem namiotowym. Bryła kościoła jest zwarta. Pierwotnym budulcem ścian było drewno sosnowe, w wieżbie dachowej wykorzystano także drewno świerkowe, wieża została zbudowana z drewna dębowego. W trakcie prac remontowych, rekonstruowane belki wykonano z drewna modrzewiowego. Obiekt został wybudowany w konstrukcji zrębowej na podmurówce.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Stan techniczny obiektu dobry.

Kościół parafialny pw. Trójcy Świętej w Rachowicach

Obecna, drewniana nawa kościoła wybudowana została około 1668 roku, nieco później (1679-1688 r.) do nawy od strony zachodniej dostawiono wieżę - dzwonnice. Kościół remontowano w latach 1856 (ołtarze boczne), 1866 (malowanie kościoła), 1902 (uzupełnienie wystroju), 1938, 1945-1957 (po zniszczeniach wojennych) oraz 1998-2012 (renowacja ołtarzy, remont dachu).

Kościół orientowany, otoczony cmentarzem. Nawa kościoła drewniana, o konstrukcji zrębowej, otoczona sobotami wspartymi na słupach z zastrzałami, po stronie północnej soboty oszalowane, od północy pokryta gliną i pobielona, od południa obita gontem. Nawa na rzucie zbliżonym do kwadratu, od wschodu przylega do niej węższe prezbiterium zamknięte 3-bocznie, oszarpowane. Prezbiterium i zakrystia murowane z cegły, otynkowane. Przy prezbiterium od strony północnej znajduje się 5-boczna zakrystia. Dach wspólny dla nawy i prezbiterium, 2-spadowy, pokryty gontem. Na wieży wysoki dach namiotowy, 8-boczny, gontowy. Nad prezbiterium 6-boczna wieżyczka na sygnaturkę zwieńczona gontową kopułką. Elewacje pobite gontem. Na zewnętrznej ścianie prezbiterium znajduje się żeliwna płyta nagrobna Franciszka Imieli (odlew Huty Gliwickiej). Wieża drewniana o konstrukcji słupowej, przylegająca do nawy od strony zachodniej, w jej przyziemiu znajduje się kruchta wejściowa.

Fotografia 5. Widok na kościół pw. Trójcy Świętej w Rachowicach.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Stan techniczny obiektu dobry.

Kościół pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach

Kościół św. Jakuba Starszego w Sośnicowicach to budowla pochodząca z połowy XIV wieku, która w wyniku późniejszych przebudów uzyskała w dużym stopniu charakter barokowy. W latach 1555-1679 ten parafialny kościół przejęty został przez protestantów, sprowadzonych na te tereny i popieranym przez ówczesnych właścicieli Sośnicowic, panów Trach von Brzezic. Potem kościół św. Jakuba Starszego powrócił do rąk katolików. W 1780 roku świątynia strawiona została przez pożar. W latach 1786-94 nastąpiła odbudowa, dokonana z inicjatywy hrabiego

Fotografia 6. Widok na kościół pw. Św. Jakuba w Sośnicowicach.

Scherr-Thoss-Chorinsky. Prace przy rewitalizacji świątyni wykonywał warsztat mistrza budowlanego Haizego, który wykorzystał ocalałe mury i detale.

Jednonawowy kościół z nieco węższym, poligonalnie zamkniętym prezbiterium. W fasadzie – czworoboczna wieża, zwieńczona baniastym hełmem, w elewacji płn. dwukondygnacyjna zakrystia, w pld. – parterowy aneks. Budynek oszkarpowany, gładko tynkowany, w elewacjach wieży – podziały ramowe.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Stan techniczny obiektu dobry.

Kapliczka św. Jana Nepomucena w Łanach Wielkich

Kapliczka z 1780 r. Według miejscowej "opowieści", małą budowlę wzniesiono na mogile żołnierzy szwedzkich, poległych podczas wojny trzydziestoletniej - oblegających wówczas niedalekie Gliwice. Mieli swój obóz na terenie wsi Kozłów i stamtąd dokonywali najazdów na wspomniane miasto.

Kapliczka jest budowlą barokową, murowaną, otynkowaną, pomalowaną na biały kolor, wzniesioną na rzucie prostokąta. Przykryta jest dachem dwupołaciowym, pokrytym współczesną już dachówką typu "holenderka", o ciemnym kolorze. Skrzydła drzwi wykonane są w kształcie prostokąta, zakończone półkoliście. Nad otworem drzwiowym, w ścianie szczytowej widoczny jest krzyż, wykonany z cegły na białym polu, którego dookoła otaczają ceglane fryzy. Wewnątrz kaplicy znajdują się stiukowe późnobarokowe rzeźby Św. Nepomucena i dwóch aniołów.

Przy kapliczce co roku odprawiane są nabożeństwa majowe i procesje w czasie tzw. „dni krzyżowych”.

Kapliczka jest objęta ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. W ostatnich latach przeprowadzono renowację kapliczki. Stan techniczny – bardzo dobry.

Fotografia 7. Widok na kapliczkę św. Jana Nepomucena w Łanach Wielkich.

Spichlerz drewniany w Rachowicach

Spichlerz, jako element zabudowy folwarku wchodzącego od 1739 r. w skład należących do książąt raciborskich dóbr sośnicowickich, został wybudowany przypuszczalnie na pocz. XIX w. Budynek użytkowany był zgodnie z przeznaczeniem, jako skład na zboże, do okresu powojennego. W okresie użytkowania przez PGR ze względu na zły stan techniczny został przeznaczony na magazyn sprzętu.

Jest to obiekt wolnostojący, drewniany, wzniesiony w konstrukcji mieszanej, tj. sumikowo-łątkowej w ścianach podłużnych oraz zrębowej w ścianach szczytowych, z podwaliną na peckach. Charakteryzuje się typową, prostopadłościenną, jednopiętrową bryłą zwieńczoną wysokim, krytym gontem dachem

Fotografia 8. Widok na spichlerz drewniany w Rachowicach.

dwuspadowym z wydatnymi okapami, również na ścianach szczytowych. W elewacji pd. znajduje się otwór wejściowy poprzedzony murowanymi schodami oraz niewielkie otwory okienne, tzw. okna szczelinowe, wycięte w grubości belek zrębu.

Obiekt objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków. Stan techniczny obiektu dostateczny.

5.2.5. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Śląskiego

Na terenie gminy Sośnicowice znajduje się 9 zabytków nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków oraz 2 stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Wykaz obiektów ujętych w rejestrze zabytków województwa śląskiego na terenie gminy Sośnicowice.

Lp.	Adres	Obiekt	Nr rejestru
1.	Kozłów	kościół fil. pw. św. Mikołaja, XV/XVI w.	A/1176/23 z 21.04.2023 r.
2.	Łany Wielkie	kapliczka, 1780 r.	A/779/2021 z 15.03.2021 r.
3.	Rachowice	kościół par. pw. Świętej Trójcy, mur.-drewn., XVII r.	A/686/2020 z 07.08.2020 r.
4.	Rachowice	spichlerz dworski, drewn., 1 poł. XIX w.	Kl.III-Z-363/60 z 10.03.1960 r. oraz 19.03.2003 r.
5.	Sierakowice	kościół fil. pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, drewn., XVII w.	A/1175/23 z 21.04.2023 r.
6.	Sierakowice	bramka wejściowa przy kościele filialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, drewn., XVII w.	A/1256/23 z 05.09.2023 r.
7.	Smolnica	kościół par. pw. św. Bartłomieja, drewn., XVII w.	A/118/08 z 26.08.2008 r.
8.	Sośnicowice	miasto w ramach historycznego założenia	406/53 z 31.03.1953 r. oraz 805/67 z 20.12.1967 r.
9.	Sośnicowice	kościół par. pw. św. Jakuba, XVIII w.	A/1169/23 z dnia 07.04.2023 r.
10.	Sośnicowice	zespół pałacowy, XVIII w.: – pałac, – park	A/671 z dnia 01.07.2020 r.
Stanowiska archeologiczne			
11.	Kozłów	grodzisko (AZP 97-43 nr 1/5); średniowiecze, XIII-XIV w.	C/1090/69 z 17.10.1969 r. C/1090 z 05.05.1975 r.
12.	Łany Wielkie	gródek (AZP 98-43 nr 2/8); średniowiecze	C/1091/69 z 17.10.1969 r.

Do obiektów, które w latach wcześniejszych znajdowały się w rejestrze zabytków, a na dzień opracowania dokumentu brak ich w terenie należą:

- Kozłów, ul. Marcina - kuźnia miedzi,
- Sierakowice, ul. Rachowicka 1A – dom mieszkalny dworski,

- Sośnicowice, ul. Kozielska 6 – dawna kuźnia obecnie dom mieszkalny,
- Smolnica, ul. Łęgowska 2 – budynek mieszkalny drewniany.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

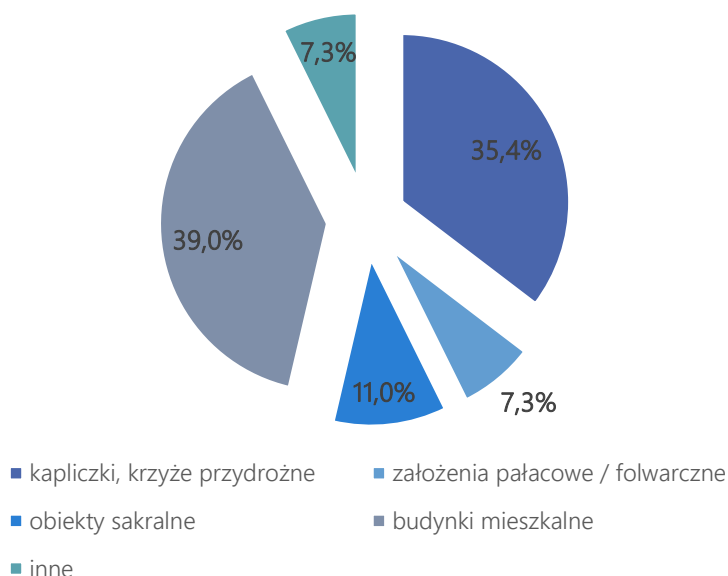
Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.6. Zestawienie obiektów z terenu gminy Sośnicowice wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków największą grupę obiektów stanowią budynki mieszkalne oraz kapliczki i krzyże przydrożne.

Wykres 1. Rodzaje obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Łącznie w gminie Sośnicowice w gminnej ewidencji zabytków zlokalizowanych jest 81 obiektów. W roku 2024 do gminnej ewidencji zabytków włączonych zostało 26 obiektów, do których należały głównie krzyże i kapliczki przydrożne oraz budynki mieszkalne zlokalizowane w granicach układu urbanistycznego miasta Sośnicowice.

Gminna ewidencja zabytków gminy Sośnicowice (GEZ) została opracowana w 2017 r. Ewidencja została przyjęta Zarządzeniem nr 77/2017 Burmistrza Sośnicowice z dnia 3.08.2017 r. w sprawie: założenia i prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sośnicowice, następnie zmieniona Zarządzeniem nr

126/2019 Burmistrza Sośnicowice z dnia 28.10.2019 r. w sprawie zmian w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sośnicowice. Ostatnia zmiana nastąpiła Zarządzeniem nr 77 Burmistrza Sośnicowic z dnia 17.05.2024r. w sprawie przyjęcia Aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sośnicowice.

Sumarycznie stan obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków określić można jako dobry. Przeprowadzona inwentaryzacja terenowa wskazała na kilka obiektów, które wymagają podjęcia działań renowacyjnych, do których zaliczyć można m.in.:

- Młyn w Kozłowie,
- Budynek dawnej leśniczówki w Rachowicach,
- Założenia folwarczne w Sierakowicach oraz w Łanach Wielkich.

W stanie postępującej degradacji znajduje się założenie folwarczne w Bargłównie „Biały Dwór”.

5.2.7. Obiekty stanowiące własność miasta

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym gminy.

Gmina Sośnicowice posiada prawa własności do następujących obiektów zabytkowych:

- Łany Wielkie, kapica, ul. Wiejska za nr 2, działka nr 1024/87 – wpisana do rejestru zabytków (stan zachowania bardzo dobry),
- Rachowice, Grota Lourdska, ul.Do Groty, działka nr 693/54 (stan zachowania dobry),
- Smolnica, Szkoła obecnie przedszkole i pomieszczenia mieszkalne, ul. Szkolna 1, działka nr 650/114 (stan zachowania dobry),
- Sośnicowice, cmentarz żydowski (pozostałość), na południe od ul. Gimnazjalnej, działka nr 126 ar.2 (stan zachowania dobry),
- Sośnicowice, kapliczka, ul. Smolnicka skrzyżowanie z ul. Gimnazjalna , działka nr 326/176 (stan zachowania dobry),
- Sośnicowice, krzyż ul. Smolnicka, działka nr 2116/225 (stan zachowania dobry),
- Sośnicowice, Rzeźba św. Jana Nepomucena, Park Miejski ul. Gimnazjalna, działka nr 2639/89 (stan zachowania dostateczny),
- Tworóg Mały, krzyż, ul. Wiejska obok 54, działka nr 71 (stan zachowania dobry),
- Bargłówka, Pomnik, ul. Raciborska 56, działka 742/29 (stan zachowania dobry),
- Współwłasność Sośnicowice, układ urbanistyczny starego miasta, rynek z wychodzącymi ulicami – wpisany do rejestru zabytków (stan zachowania dobry).

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

5.2.8. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością

i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.).

Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z Art. 10. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.):

1. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.
2. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zgodnie z Art. 11. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) do rejestru nie wpisuje się zabytku:

1. Wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa.
2. Wpisanego do inwentarza muzeum.
3. Wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Przeważająca większość zabytków ruchomych stanowi własność kościołów rzymskokatolickich. Na terenie gminy Sośnicowice najliczniej reprezentowane są: ołtarze, ambony, organy, chrzcielnice, empory organowe. Przeważnie są to obiekty wykonane z drewna, rzeźbione i polichromowane. Stosunkowo liczną grupę zabytków ruchomych stanowią rzeźby oraz dzwony. Zabytki ruchome na terenie gminy pochodzą z różnych epok stylowych: od średniowiecza (XV w.) do neostylów (XIX w.).

Przykłady zabytków ruchomych o znacznej wartości artystycznej i historycznej:

- kościół w Sierakowicach: polichromia z XVII w. z malowidłami o tematyce ze Starego i Nowego Testamentu oraz postaciami świętych i personifikacjami cnót (odsłonięta 2001-2010, po konserwacji). Dwukondygnacyjny ołtarz główny z 1678, poddany renowacji w 2002 (z rzeźbami: Rocha, Katarzyny, Zygmunta i obraz MB Częstochowskiej). Ołtarz boczny z końca XVIII w., z rzeźbami świętych: Jana Chrzciciela i Jana Ewangelisty. Ambona i chrzcielnica z przełomu XVII/XVIII. Pozostałe wyposażenie z XIX w.
- kościół w Smolnicy: rzeźbiony późnogotycki tryptyk z ok. 1470 r. z figurami św. Barbary, Madonny z Dzieciątkiem i św. Doroty oraz postaci 12 apostołów i malowane przedstawienia św. Jerzego i św. Katarzyny, 2 poł. XVI w. – w Muzeum w Raciborzu.
- kościół w Rachowicach – głównie barokowe wyposażenie: ołtarz główny (przed 1679 r.), z obrazem Trójcy Przenajświętszej (XVII ?) z elementami ze srebrnej blachy; ołtarze boczne (XVIII w.) z wizerunkiem Piety i św. Antonim Padewskim. Kosz ambony z obrazami czterech ewangelistów z 1620, noga i baldachim – z XIX w.

- kościół w Kozłowie: późnorenesansowa płyta nagrobna Kozłowskiego z 1618 r., chrzcielnica drewniana z XVIII w., barokowy ołtarz z ok. 1671 r. z obrazem Chrztu Chrystusa i św. Jana Chrzciciela oraz gotycki dzwon z 1410 r.

5.2.9. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst - razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Obszar gminy Sośnicowice został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 97-42, 97-43, 98-42, 98-43. Na terenie gminy Sośnicowice znajduje się 84 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, w tym dwa stanowiska wpisane są do rejestru zabytków. Wszystkie stanowiska ujęte są w gminnej ewidencji zabytków.

Wykaz zabytków archeologicznych stanowi załącznik do przedmiotowego dokumentu.

Najcenniejsze stanowiska archeologiczne z terenu gminy wpisane są do rejestru zabytków: – Kozłów, stożkowy gródek średniowieczny z XIV w., dodatkowo podsypyany od strony wsch., w płn. części wsi, wśród podmokłych łąk nad strumieniem, około 100 m na płn.-zach. od młyna – Łany Wielkie – grodzisko wczesnośredniowieczne i średniowieczne. Pozostałe są to przede wszystkim relikty związane z miejscem zamieszkania (ślady osadnicze, osady, grodziska) bądź pochówku (cmentarzyska). Stosunkowo niewiele jest śladów osadniczych z okresów prehistorycznych i dotyczą głównie okresu epoki kamienia. Na okres epoki brązu określono zaledwie trzy stanowiska. Pozostałe to okres średniowiecza i okres nowożytny – do XVII/XVIII w., wśród nich osady i zamek z okresu średniowiecza w Smolnicy, Sośnicowicach, Kozłowie, Sierakowicach, jedno średniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Kozłowie oraz nowożytnie stanowisko górnicze w Sierakowicach i kopalnia rudy darniowej w Sośnicowicach.

5.2.10. Muzea i zbiory

Obiekty znajdujące się w zbiorach muzeów rejestrowych nie są wpisywane do rejestru zabytków, lecz do inwentarzy muzealnych, co wynika z uregulowań ustawowych. W gminie Sośnicowice funkcjonują jedynie prywatne placówki muzealne:

Muzeum Techniki Rzemiosła Ślusarstwo-Kowalstwo – Sośnicowice, ul. Raciborska 47, prowadzi Pan Andrzej Śledziński. Są w nim maszyny, narzędzia i wyroby dawnego kowalstwa i ślusarstwa z Górnego Śląska. Do unikalnych eksponatów należą m.in. kolekcja gwoździ z całego świata, zasuw i zamki z Polski i Niemiec oraz Średniowieczna maszyna do klepania puklerzy, naramienników oraz hełmów rycerskich.

Nasza Izba Tradycji – Sośnicowice, ul. Kościuszki 22, w przedwojennym budynku Domu Starców w ramach Biblioteki Miejsko - Gminnej, twórczynią jest Pani Teresa Szymońska. Gromadzi dawne meble, obrazy,

ubrania, sprzęty gospodarstwa domowego. Jest miejscem wspólnego kolędowania, szkubek i klach mieszkanek Sośnicowic.

Kolekcja Zabytkowych ciągników rolniczych – Sośnicowice, ul. Powstańców 4b, firma „Trakor” Pan Zygmunt Łabaj. Wśród kilkunastu wyremontowanych, nadal sprawnych ciągników znajdują się traktory Guldner, Deutz, Eihler, MAN oraz produkowane przez Porsche-Diesel Junior. Ich przejazdy uświetniają Dożynki Gminne.

Szpargoły omy Getrud – Bargłówka, ul. Dolna 2, budynek prywatny, prowadzi Pan Krystian Tischbierek. We wnętrzach starego śląskiego domu urządzonego jak dawniej, można oglądać meble, sprzęty i narzędzia gospodarstwa domowego, wyroby rękodzieła, obrazy, fotografie, pocztówki, odznaczenia i mundury.

Mini skansen – Bargłówka, ul. Wiejska, wiata obok remizy Ochotniczej Straży Pożarnej, prowadzi Pan Walter Gnida. Zbiór dawnych narzędzi i maszyn rolniczych

5.2.11. Dziedzictwo niematerialne

Gmina Sośnicowice leży na Śląsku, gdzie cechy swoiste regionu kształtowały się w odmiennych warunkach niż na pozostałym obszarach Polski – w wyniku trwających wiele stuleci oddziaływań politycznych, gospodarczych, kulturalnych i językowych Polski, Czech i Moraw, Niemiec. Począwszy od XIX w., wraz z postępującą industrializacją okręgu przemysłowego Górnego Śląska, gwara przestała być wyłącznie językiem wsi, stała się potoczną odmianą języka miast śląskich, mową osiedli robotniczych, przyswoiła wiele nowych elementów obcych tradycyjnym gwarom ludowym, warstw leksyki związanych z życiem miasta, przemysłem, górnictwem. Po II wojnie pojawili się przesiedleńcy z dawnych kresów II RP i kolejni nowi osadnicy, którzy przybyli z Polski centralnej w wyniku migracji zarobkowych. W wyniku wymieszania się ludności, a wraz z nią zjawisk etnograficznych dość daleko posunęła się unifikacja i zanik kultury ludowej. Zjawisko to najbardziej jest widoczne w pobliżu większych aglomeracji miejskich i okręgów przemysłowych, gdzie dialekt śląski zanika, a nowy tworzy się w silniejszej więzi z ogólną polszczyzną niż z podłożem regionalnym. Jedynie dialekty gliwickie, w przeważającej części pełnią w swoim regionie funkcję języka potocznego.

Decydujące o specyfice regionu wartości niematerialne stanowią część dziedzictwa kulturowego, z którą stykamy się również współcześnie w życiu codziennym. Przykładem może być obrzędowość doroczna, która najdłużej oparła się wpływowi czasu, a na Górnym Śląsku należy do najciekawszych w skali Polski i najbardziej różnorodnych. Najbogatsza sfera obrzędowości dorocznej związana jest z obchodami roku kościelnego. Kulturowa otoczka, jaka towarzyszy uroczystościom kościelnym, to tradycyjne formy obrzędowe i zwyczajowe, bogate w zjawiska folklorystyczne, które pozwalają wspólnotowo przeżywać poszczególne święta. Powiązane z dawnymi świętami agrarnymi, są ściśle zespolone ze zmianami pór roku, dzieląc się na zwyczaje wiosenne, letnie, jesienne i zimowe. Towarzyszące im praktyki miały głównie za zadanie zapewnienie pomyślności i dobrobytu oraz oddalenie zagrażającego zła.

W sposób szczególny bogactwo to jest widoczne na terenie powiatu gliwickiego, gdzie występuje szereg tradycyjnych form świętowania, rzadko już spotykanych w innych regionach. Nadal spotkać można tutaj, między innymi, Andrzejki z szeregiem matrymonialnych wróżb, adwentowe wieńce z czterema świecami stawiane na stole, Barbórkę i karcznię piwną, betlyjkę – tradycyjną śląską szopkę stawianą w domach, święcenie chleba w dzień św. Agaty (5 luty), babski comber – kiedyś zabawa karnawałowa kobiet, której celem było wprowadzanie poślubionych mężatek w stan małżeński, wodzenie niedźwiedzia odbywające się w zapusty, wielkanocne procesje konne, palenie ognisk w Wielkim Tygodniu, marzannę i gaik, noc świętojańską, dożynki, etc.

Od kilkunastu lat w Sośnicowicach żywa jest tradycja obchodzenia tzw. „Spotkania ze św. Marcinem”, którą zainicjował i kontynuuje ks. Marcin Gajda, proboszcz parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Sośnicowicach. Co roku 11 listopada późnym popołudniem mieszkańcy, głównie dzieci i młodzież, gromadzą się przy gimnazjum, zapalają lampioniki lub świece, oświetlając drogę dla znamienitego gościa. Od strony kościoła przybywa jeździec na koniu, ubrany w strój rzymskiego żołnierza. Na głowie ma hełm i odziany jest w purpurowy płaszcz – jest to św. Marcin, który podjeżdża pod szkołę i stamtąd prowadzi uroczysty pochód do Domu Pomocy Społecznej „Ostoja”. Tam, po przybyciu uczestników pochodu, ma miejsce zwykle jakieś wydarzenie kulturalne, np. przedstawienie, koncert czy konkurs. Wszyscy wspólnie jedzą rogalce św. Marcina upieczone na tę okazję i ofiarowane przez lokalnych piekarzy i cukierników.

Poprzez obrzędowość społeczność wyraża swój światopogląd, twórczość i wzorce zachowań. Podobnie folklor, korzystając z różnych form: pieśni, opowiadań, przysłów, bajek itp., utrwała więź międzyludzką. Koncentruje się na treściach etycznych, moralnych, patriotycznych i nadal funkcjonuje w życiu codziennym.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy, a także szans i zagrożeń.

Mocne strony:

- 1) Zabytki wysokiej rangi – zachowane obiekty sakralne o wysokiej wartości kulturowej
- 2) Zachowany w znacznym stopniu historyczny układ urbanistyczny miasta oraz układy ruralistyczne wsi
- 3) Zachowane zabytkowe i różnorodne kapliczki oraz krzyże przydrożne
- 1) Gminna Ewidencja Zabytków bieżąco aktualizowana
- 2) Dobry stan zachowania obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków
- 3) Dbałość o obiekty zabytkowe stanowiące własność gminy
- 4) Realizowane w ostatnich latach działania związane z renowacją cennych obiektów z terenu gminy (np. pałac w Sośnicowicach, kapliczka św. Jana Nepomucena w Łanach Wielkich)
- 5) Opracowany miejscowy plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniający ochronę dziedzictwa kulturowego
- 6) Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców
- 7) Wysoka aktywność kulturalna mieszkańców
- 8) Dostępne zbiory muzealne
- 9) Obowiązująca uchwała dotycząca udzielania dotacji z budżetu Gminy Sośnicowice na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na terenie gminy Sośnicowice, nie będących własnością gminy oraz coroczne działania związane z udzielaniem dotacji na obiekty zabytkowe

Słabe strony:

- 1) Postępująca degradacja dawnych założeń folwarcznych (m.in. „Biały Dwór” w Bargłównie)
- 2) Konieczność konserwacji części obiektów z gminnej ewidencji zabytków (np. budynku młyna w Kozłowie, budynek dawnej leśniczówki w Rachowicach)
- 3) Postępująca degradacja architektury mieszkalnej wielu cennych budynków

- 4) Dewaloryzujące modernizacje historycznej zabudowy – wymiana stolarki, przebudowa elewacji (docieplenia zewnętrzne), stosowanie blacho-dachówki, skutkujące obniżeniem walorów zabytkowych
- 5) Niedostateczne zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego
- 6) Niewłaściwie wykonane renowacje części kapliczek i krzyży przydrożnych w ostatnich latach przyczyniające się do utraty wartości zabytkowych (krzyż w miejscowości Tworóg Mały)

Perspektywy:

- 1) Udzielane dotacje gminne na działania związane z renowacją i konserwacją obiektów rejestrowych i ujętych w GEZ
- 2) Tworzenie warunków dla wszystkich właścicieli zabytków poprzez np. porozumienia publiczno-prywatne, publiczno-publiczne, skutkujących zwiększeniem udziału w działalności turystycznej
- 3) Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł krajowych i zagranicznych (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków
- 4) Aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego
- 5) Współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych

Zagrożenia

- 1) Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru
- 2) Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych
- 3) Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych
- 4) Wzrastające koszty remontów obiektów zabytkowych
- 5) Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
- 6) Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

7. Założenia programowe

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku gminy Sośnicowice atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

W ramach realizacji PONZ wyznaczone zostały dwa cele strategiczne:

- Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego,
- Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Sośnicowice

Wykaz planowanych działań w ramach wyznaczonych celów strategicznych przedstawiono w poniższej tabeli.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Tabela 2. Cele operacyjne i działania przewidziane do realizacji w ramach Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Sośnicowice na lata 2024-2027.

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
Cel strategiczny: Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego			
Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków 2. Weryfikacja obiektów gminnej ewidencji pod kątem wpisania nowych obiektów i wyłączenia obiektów w znacznym stopniu przebudowanych, które utraciły wartości zabytkowe 3. Sporządzenie nowych kart gminnej ewidencji zabytków zgodnie z obowiązującymi wytycznymi 4. Wykonanie kart gminnej ewidencji dla obiektów Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, które nie posiadają założonych kart w ewidencji gminnej 5. Opracowanie planu na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych (brak aktualnego dokumentu posiadanego przez gminę) 	Gmina Sośnicowice
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zasobu dziedzictwa kulturowego	1. Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie „z urzędu” do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów z terenu gminy	Gmina Sośnicowice
	Opracowanie dokumentów strategicznych uwzględniających kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego	1. Zwiększenie uwagi na prawidłowość treści dokumentów dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami przy opracowywaniu nowych dokumentów gminnych o charakterze strategicznym (planów miejscowych, strategii, planu ogólnego itp.)	Gmina Sośnicowice

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Sośnicowice prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy	1. Kontynuacja realizacji uchwały w sprawie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków	Gmina Sośnicowice
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną	1. Oznaczenie wszystkich obiektów rejestrowych znakiem błękitnej tarczy 2. Umieszczenie w pobliżu najcenniejszych obiektów tablic informacyjnych w języku polskim i angielskim (dla obiektów, które nie posiadają takich tablic)	Gmina Sośnicowice, inne podmioty
	Bieżąca opieka nad cennymi elementami dziedzictwa kulturowego	1. Wsparcie działań na rzecz poprawy stanu estetyki otoczenia kościołów z terenu Gminy 2. Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci	Zarządcy, właściciele, Gmina Sośnicowice
	Dbałość o zabytki stanowiące własność gminy	1. Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy	Gmina Sośnicowice

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
	Wsparcie mieszkańców w zakresie możliwości pozyskania środków zewnętrznych na prace związane z renowacją i konserwacją zabytków	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich) 2. Zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych 3. Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych 	Gmina Sośnicowice, właściciele, inne podmioty
Cel strategiczny: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Sośnicowice			
Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie nowych oraz rozbudowa i oznakowanie istniejących ścieżek i tras turystycznych wykorzystujących warunki środowiska kulturowego 2. Dopracowanie szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego 3. Współpraca z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania na ulicach i drogach gminnych, powiatowych i wojewódzkich dojazdowych w celu ułatwienia dojazdu do tych obiektów – głównie do najcenniejszych zabytków gminy. Ciągła dbałość o tablice już umieszczone oraz oznakowanie zabytków, aby swą estetyką i formą zachęcały do odwiedzenia tych miejsc 	Gmina Sośnicowice, instytucje kultury, inne podmioty

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Cele operacyjne	Działanie	Zakres zadań w ramach działania	Podmiot odpowiedzialny
Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie cyklu spotkań (np. w świetlicach wiejskich), ze specjalistami konserwatorami, architektami) 2. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych 3. Zorganizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek po najciekawszych i najważniejszych miejscach w mieście oraz przedstawienie dzieciom i młodzieży jak największej liczby obiektów zabytkowych 	Gmina Sośnicowice, placówki oświatowe, instytucje kultury, inne podmioty
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Promocja dziedzictwa kulturowego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie do kalendarza imprez kulturalnych przedsięwzięć związanych z promowaniem walorów historycznych gminy 2. Wspieranie organizacji i stowarzyszeń w opracowaniu i publikowaniu materiałów dotyczących historii i zabytków 	Gmina Sośnicowice, instytucje kultury, inne podmioty
	Szerzenie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa 	Gmina Sośnicowice, instytucje kultury, inne podmioty
	Współpraca ze środowiskami naukowymi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych) 	Gmina Sośnicowice, instytucje kultury, inne podmioty

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

- Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:
 - wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
 - wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
 - sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewitalizację historycznych obszarów;
 - uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy Sośnicowice w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
- Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.
- Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.
- Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
- efektywność ich wykonania

Przykładowe mierniki realizacji Programu przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3. Przykładowe mierniki realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027.

Lp.	Miernik realizacji PONZ	Oczekiwany trend
1.	poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami	Wzrost
2.	wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom	Wzrost
3.	liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych	Wzrost
4.	liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.)	Wzrost
5.	liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy	Wzrost
6.	liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych	Wzrost
7.	liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.)	Wzrost
8.	liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej	Wzrost
9.	stopień pokrycia gminy mpzp	Wzrost
10.	Liczba opracowanych i zaktualizowanych dokumentów strategicznych uwzględniających kwestię ochrony dziedzictwa kulturowego	Wzrost

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu

technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach:

Art. 107a. 1. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości

– podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Art. 107b. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która otrzymała pozwolenie na czasowy wywóz zabytku za granicę, a która w terminie 14 dni od dnia upływu ważności tego pozwolenia nie powiadomiła właściwego organu o przywiezieniu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Art. 107c. 1. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Art. 107d. 1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5¹, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

¹ Obejmuje prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

3. Kto bez pozwolenia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

4. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1a, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

Art. 107e. 1. Kto wbrew obowiązkowi nie wykonuje zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ust. 1, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 50 000 zł.

Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczone są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 4. Możliwości pozyskania źródła dofinansowania działań ujętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
<p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>	<p>– Ochrona zabytków</p> <p>Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.</p> <p>Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>– Ochrona zabytków archeologicznych</p> <p>Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.</p> <p>O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p> <p>– Kultura Ludowa i tradycyjna</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Wspieranie działań muzealnych</p> <p>Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyczności; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.</p> <p>– Kultura dostępna</p> <p>Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno -mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące</p>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	działalność gospodarczą [21].
Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków	<p>Środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa.</p> <p>Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej: http://wkz.katowice.pl/uslugi/dotacje-i-refundacje</p>
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny	<p>Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny</p>
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych	Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027	<p>W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027.</p> <p>Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p> <p>Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe</p>

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.</p>
<p>Rządowy Program Odbudowy Zabytków</p>	<p>Rządowy Program Odbudowy Zabytków jest to Program, który wspiera samorządy w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych przyczyniając się tym samym do poprawy ich stanu i uchroni przed degradacją i niszczeniem.</p> <p>Program dopuszcza finansowanie obiektów posiadających wpis do ewidencji lub rejestru zabytków i będących w posiadaniu jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjnej podległej jednostce samorządu terytorialnego.</p> <p>Program kierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dofinansowanie będzie przyznawane na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace.</p> <p>Dofinansowanie z Programu może wynieść maksymalnie 98% wartości inwestycji, a minimalny wkład własny - 2%.</p> <p>Wnioski będą mogły być składane w aplikacji Polski Ład udostępnionej przez BGK, w jednej z trzech kategorii:</p> <ul style="list-style-type: none"> • do 150 000 zł • do 500 000 zł • do 3 500 000 zł. <p>Więcej informacji na stronie: https://www.bgk.pl/programy-i-fundusze/programy/rzadowy-program-odbudowy-zabytkow/</p>
<p>Fundusz Termomodernizacji i Remontów (BGK)</p>	<p>Podstawowym celem Funduszu Termomodernizacji i Remontów jest pomoc finansowa dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłata rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe.</p> <p>W przypadku obiektów zabytkowych możliwe jest uzyskanie premii remontowej stanowiącej 60% kosztów przedsięwzięcia remontowego.</p> <p>Beneficjentem premii remontowej są właściciele lub zarządcy budynków wielorodzinnych, których użytkowanie rozpoczęto:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przed dniem 14 sierpnia 1961 r. lub co najmniej 20 lat przed dniem

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	<p>złożenia wniosku o premię remontową do banku kredytującego oraz</p> <ul style="list-style-type: none"> • budynek ten należy do społecznej inicjatywy mieszkaniowej lub towarzystwa budownictwa społecznego; • budynek ten został wybudowany przy wykorzystaniu kredytu udzielonego przez BGK na podstawie wniosków o kredyt złożonych do dnia 30 września 2009 r. lub przy wykorzystaniu finansowania zwrotnego w rozumieniu ustawy z dnia 26 października 1995 r. o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego bez względu na status prawny, z wyłączeniem jednostek budżetowych i samorządowych zakładów budżetowych. <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.bgk.pl/podmioty-ryнку-mieszkaniowego/modernizacja-i-rewitalizacja/premia-remontowa-z-funduszu-termomodernizacji-i-remontow/?gclid=Cj0KCQjwjvaYBhDIARIsAO8Pke0Bc9zj_SXOzpDG7-pyqSOtQjEU2wf4z-NAibrbbOxX50gy_mYuPM8aAk8uEALw_wcB</p>
Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027	<p>W programie wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p> <p>Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.</p>
Finansowanie z fundacji	<p>Istnieje pozyskiwania funduszy zewnętrznych pochodzących z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze stron:</p> <p>https://www.fundacjalotto.pl/ http://fundacijakghm.pl/ https://fundacja.pgnig.pl/ https://fundacja.orange.pl/ https://fundacja.santander.pl/ https://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index.htm https://www.fundacijapkobp.pl/ https://www.pekao.com.pl/o-banku/odpowiedzialnosc-spoleczna/fundacja-</p>

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
	banku.html#

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sośnicowice na lata 2024-2027*, gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych na podstawie stosownych uchwał. Będą one przeznaczane na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Gmina corocznie udziela dotacji na działania związane z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi dla obiektów zabytkowych. Wykaz udzielonych dotacji dla parafii z terenu gminy przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 5. Wykaz udzielonych dotacji przez gminę Sośnicowice parafiom z terenu gminy Sośnicowice w ostatnich latach.

WŁAŚCICIEL / ADMINISTRATOR ZABYTKU	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Razem w latach 2014 - 2022
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Mikołaja w Kozłowie	100 000	-	-	-	-	-	-	-	-	100 000
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Jakuba w Sośnicowicach	49 367	50 000	50 000	20 000	20 000	17 000	30 000	-	-	236 367
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Trójcy Świętej w Rachowicach	14 151	24 600	80 000	47 000	50 000	100 000	100 000	-	150 000	565 751
Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Bartłomieja w Smolnicy	-	-	-	33 000	-	30 198	-	-	-	63 198
Razem	163 518	74 600	130 000	100 000	70 000	147 198	130 000	0	150 000	965 316

Załącznik nr I – Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków

Aneks numer 1 – wykaz zabytków nieruchomości

Tabela 6. Wykaz zabytków nieruchomości.

Lp.	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Adres	Formy ochrony
1.	Bargłówka	Kapliczka św. Rocha	Ul. Raciborska przy nr 42	mpzp
2.	Bargłówka	kościół parafialny pw. Św. Trójcy	Ul. Kościelna	mpzp
3.	Bargłówka	krzyż	Róg ul. Raciborskiej i Polnej	mpzp
4.	Bargłówka	założenie folwarczne „Biały Dwór”	ok. 350 m na północ od osady Biały Dwór	mpzp
5.	Bargłówka	Pomnik ku czci poległych w wojnie 1914-1918	przy ul. Raciborskiej 56	mpzp
6.	Kozłów	cmentarz	Ul. Marcina	mpzp
7.	Kozłów	Kapliczka św. Jana Nepomucena	Ul. Marcina obok nr 27a	mpzp
8.	Kozłów	kościół parafialny pw. św. Mikołaja	Ul. Marcina	Rejestr zabytków
9.	Kozłów	Krzyż przydrożny	Ul. Marcina przy nr 19-21	mpzp
10.	Kozłów	Młyn ob. budynek mieszkalno – gospodarczy	Ul. Młyńska 26	mpzp
11.	Kozłów	Krzyż przydrożny	Ul. Ułańska za nr 87	mpzp
12.	Łany Wielkie	Krzyż przydrożny	Ul. Łabędzka obok nr 6	mpzp
13.	Łany Wielkie	założenie folwarczne	ul. Łabędzka 54	mpzp
14.	Łany Wielkie	Kapliczka św. Jana Nepomucena	Ul. Wiejska za numerem 2	Rejestr zabytków
15.	Łany Wielkie	Kapliczka	Ul. Wiejska obok nr 5	mpzp
16.	Rachowice	Kapliczka	ul. Rachowicka 1	mpzp
17.	Rachowice	zespół folwarku	Ul. Rachowicka	mpzp
18.	Rachowice	leśniczówka, ob. budynek mieszkalny	Ul. Wiejska 1	mpzp

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Adres	Formy ochrony
19.	Rachowice	spichlerz drewniany	Ul. Wiejska	Rejestr zabytków
20.	Rachowice	kościół parafialny pw. Św. Trójcy	Ul. Wiejska	Rejestr zabytków
21.	Rachowice	pomnik	Przy ul. Wiejska 9	mpzp
22.	Rachowice	Krzyż drewniany	Przy ul. Wiejska Około 600 m od centrum wsi	mpzp
23.	Rachowice	Grota Lourdska	Przy ul. Do grotty na zachód od ulicy Wiejskiej w parku	mpzp
24.	Rachowice	obelisk Juliusza Rogera	W lesie Działka ewid. nr 75/5	mpzp
25.	Sierakowice	dom	ul. Lipowa 2	mpzp
26.	Sierakowice	Kapliczka św. Jana Nepomucena	ul. Kozielska 71	mpzp
27.	Sierakowice	założenie folwarczne	ul. Rachowicka 1	mpzp
28.	Sierakowice	krzyż przydrożny	Naprzeciw ul. Rachowicka 2G	mpzp
29.	Sierakowice	kościół filialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	ul. Wiejska	Rejestr zabytków
30.	Sierakowice	Brama wejściowa przy kościele filialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	ul. Wiejska	Rejestr zabytków
31.	Sierakowice	Kapliczka św. Jana Nepomucena	ul. Wiejska za nr 2	mpzp
32.	Sierakowice	Budynek mieszkalny	Ul. Rachowicka 2	mpzp
33.	Smolnica	Szkoła, ob. pomieszczenia mieszkalne	Ul. Szkolna 1, 1B	mpzp
34.	Smolnica	Kapliczka	Przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej i Granicznej	mpzp
35.	Smolnica	kościół pw. św. Bartłomieja	Przy skrzyżowaniu ul. Wiejskiej i Kościelnej	Rejestr zabytków
36.	Smolnica	krzyż przydrożny	Róg ul. Wiejskiej i Szkolnej	mpzp
37.	Smolnica	dom	Ul. Wiejska 16	mpzp
38.	Smolnica	dom	Ul. Wiejska 25	mpzp
39.	Sośnicowice	cmentarz żydowski (pozostałość)	ul. Gimnazjalna	mpzp

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Adres	Formy ochrony
40.	Sośnicowice	Kapliczka	ul. Dolna obok posesji nr 2	mpzp
41.	Sośnicowice	Kapliczka	ul. Gliwicka (obok posesji nr 77)	mpzp
42.	Sośnicowice	willa sióstr Notre Dame, ob. budynek biurowy Instytutu Ochrony Roślin	Ul. Gliwicka 29	mpzp
43.	Sośnicowice	kościół Parafialny pw. Św. Jakuba	Ul. Kościelna 4	Rejestr zabytków
44.	Sośnicowice	pałac i park-obecnie Dom Opieki Społecznej „Ostoja”	ul. Kozielska 1	Rejestr zabytków
45.	Sośnicowice	magazyn węgla drzewnego „Wangielnia”, ob. stajnia	Ul. Kuźniczka	mpzp
46.	Sośnicowice	Kapliczka	ul. Smolnicka (północny kraniec ul. Smolnickiej)	mpzp
47.	Sośnicowice	Krzyż	ul. Smolnicka	mpzp
48.	Sośnicowice	Krzyż	ul. Powstańców 8	mpzp
49.	Sośnicowice	Rzeźba św. Jana Nepomucena	ul. Gimnazjalna (teren parku)	mpzp
50.	Sośnicowice	układ urbanistyczny starego miasta	rynek z wychodzącymi ulicami	Rejestr zabytków
51.	Sośnicowice	Figura św. Jana Nepomucena	przy ul. Kościelnej	mpzp
52.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Gliwicka 7	mpzp
53.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Gliwicka 25 I, II	mpzp
54.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny ob. przychodnia	ul. Gliwicka 28	mpzp
55.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Gliwicka 30	mpzp
56.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Gliwicka 32	mpzp
57.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna 1	mpzp
58.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna 3	mpzp
59.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Kościelna 7	mpzp
60.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Raciborska 2	mpzp
61.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 2	mpzp
62.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 3	mpzp
63.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 8	mpzp

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

Lp.	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Adres	Formy ochrony
64.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 9	mpzp
65.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 10	mpzp
66.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 11	mpzp
67.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 12	mpzp
68.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 13	mpzp
69.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 14	mpzp
70.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 15	mpzp
71.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 16	mpzp
72.	Sośnicowice	Budynek mieszkalny	ul. Rynek 17	mpzp
73.	Trachy	kapliczka	Ul. Nowowiejska obok nr 10	mpzp
74.	Trachy	kapliczka	Ul. Raciborska za nr 68	mpzp
75.	Trachy	Kapliczka św. Rocha	Usytuowana w lesie, ok. 1 km na zachód od wsi	mpzp
76.	Tworóg Mały	budynek starej szkoły, ob. budynek mieszkalny	Ul. Nowowiejska 7	mpzp
77.	Tworóg Mały	Kapliczka św. Jana Nepomucena	Przy ul. Wiejska za nr 24	mpzp
78.	Tworóg Mały	Krzyż	Przy ul. Wiejska nr 29	mpzp
79.	Tworóg Mały	budynek mieszkalny	Ul. Wiejska 33a	mpzp
80.	Tworóg Mały	budynek mieszkalny	Ul. Wiejska 42	mpzp
81.	Tworóg Mały	Krzyż drewniany	przy ul. Wiejskiej 54	mpzp

Aneks numer 2 – wykaz stanowisk archeologicznych

Tabela 7. Wykaz stanowisk archeologicznych.

LP.	MIJSCOWOŚĆ	OPIS STANOWISKA (OBSZAR AZP, FUNKCJA, CHRONOLOGIA)	FORMA OCHRONY
1.	Kozłów	grodzisko (AZP 97-43 nr 1/5); średniowiecze, XIII-XIV w.	rejestr zabytków
2.	Kozłów	śląd osadnictwa osada otwarta (AZP 97-43 nr 2/6); wczesne średniowiecze; średniowiecze	ochrona w mpzp
3.	Kozłów	cmentarzysko szkieletowe (AZP 97-43 nr 3/7); średniowiecze (XIII w.)	ochrona w mpzp
4.	Kozłów	zamczysko (AZP 97-43 nr 4/8); średniowiecze	ochrona w mpzp
5.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 5/9); epoka kamienia	ochrona w mpzp
6.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 6/10); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
7.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 7/11); średniowiecze (XIV w.)	ochrona w mpzp
8.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 8/12); późne średniowiecze	ochrona w mpzp
9.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 9/13); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
10.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 10/14); średniowiecze	ochrona w mpzp
11.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 11/15); średniowiecze	ochrona w mpzp
12.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 12/16); średniowiecze	ochrona w mpzp
13.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 13/17); średniowiecze	ochrona w mpzp
14.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 14/18); średniowiecze	ochrona w mpzp
15.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 15/19); średniowiecze	ochrona w mpzp
16.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 16/20); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
17.	Kozłów	śląd osadnictwa, osada otwarta (AZP 97-43 nr 17/21); wczesne średniowiecze; średniowiecze	ochrona w mpzp
18.	Kozłów	śląd osadnictwa; osada otwarta (AZP 97-43 nr 18/22); wczesne średniowiecze; średniowiecze	ochrona w mpzp
19.	Kozłów	śląd osadnictwa, osada otwarta (AZP 97-43 nr 19/23); epoka kamienia; średniowiecze	ochrona w mpzp
20.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 20/24); średniowiecze	ochrona w mpzp
21.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 21/25); średniowiecze	ochrona w mpzp
22.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 22/26); średniowiecze	ochrona w mpzp
23.	Kozłów	osada otwarta (AZP 97-43 nr 23/27); średniowiecze	ochrona w mpzp
24.	Kozłów	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 24/28); średniowiecze	ochrona w mpzp
25.	Łany Wielkie	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 3/1); epoka kamienia	ochrona w mpzp
26.	Łany Wielkie	osada otwarta (AZP 97-43 nr 4/2); późne średniowiecze	ochrona w mpzp
27.	Łany Wielkie	osada otwarta (AZP 97-43 nr 5/3); średniowiecze (XIII-XIV w.)	ochrona w mpzp
28.	Łany Wielkie	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 6/4); późne średniowiecze	ochrona w mpzp
29.	Łany Wielkie	gródek (AZP 98-43 nr 2/8); średniowiecze	rejestr zabytków
30.	Rachowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 1/8); średniowiecze	ochrona w mpzp
31.	Rachowice	śląd osadnictwa (AZP 97-43 nr 2/40); epoka kamienia	ochrona w mpzp
32.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 1/9); średniowiecze	ochrona w mpzp
33.	Sierakowice	osada otwarta (AZP 97-42 nr 2/10); średniowiecze	ochrona w mpzp
34.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 3/11); średniowiecze	ochrona w mpzp
35.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 4/12); średniowiecze	ochrona w mpzp
36.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 5/13); średniowiecze	ochrona w mpzp

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

LP.	MIJSCOWOŚĆ	OPIS STANOWISKA (OBSZAR AZP, FUNKCJA, CHRONOLOGIA)	FORMA OCHRONY
37.	Sierakowice	osada otwarta (AZP 97-42 nr 6/14); średniowiecze	ochrona w mpzp
38.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 7/15); średniowiecze	ochrona w mpzp
39.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 8/16); średniowiecze	ochrona w mpzp
40.	Sierakowice	osada otwarta (AZP 97-42 nr 9/17); średniowiecze	ochrona w mpzp
41.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 10/18); epoka kamienia	ochrona w mpzp
42.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 97-42 nr 11/19); epoka kamienia	ochrona w mpzp
43.	Sierakowice	stanowisko górnicze (AZP 98-42 nr 1/3); okres nowożytny (XVII-XIX w.)	ochrona w mpzp
44.	Sierakowice	osada? studnia drewniana (AZP 98-42 nr 2/4); okres nowożytny	ochrona w mpzp
45.	Sierakowice	osada (AZP 98-42 nr 3/5); ?	ochrona w mpzp
46.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 4/6); okres nowożytny (XVII-XVIII w.); późne średniowiecze (XIV-XV w.)	ochrona w mpzp
47.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 5/7); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
48.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 6/8); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
49.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 7/9); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
50.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 8/10); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
51.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 9/11); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
52.	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 10/12); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
53.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 11/13); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
54.	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 12/14); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
55.	Sierakowice	stanowisko górnicze (AZP 98-42 nr 13/15); okres nowożytny (XVIII-XIX w.)	ochrona w mpzp
56.	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 14/16); późne średniowiecze (XIV-XV w.); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
57.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 15/17); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
58.	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 16/18); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
59.	Sierakowice	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 17/19); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
60.	Sierakowice	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 18/20); późne średniowiecze (XIV-XV w.); późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
61.	Smolnica	osada (AZP 98-43 nr 1/5); wczesne średniowiecze	ochrona w mpzp
62.	Smolnica	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 2/11); późne średniowiecze, nowożytność (XIV-XVIII w.)	ochrona w mpzp
63.	Smolnica	kopalnia rudy darniowej (AZP 98-43 nr 3/12); nowożytność	ochrona w mpzp

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027

LP.	MIJSCOWOŚĆ	OPIS STANOWISKA (OBSZAR AZP, FUNKCJA, CHRONOLOGIA)	FORMA OCHRONY
		(XVIII-XIX w.)	
64.	Sośnicowice	śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 14/21); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu; okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
65.	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 1/1); wczesne średniowiecze (XI-XII w.)	ochrona w mpzp
66.	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 2/2); średniowiecze	ochrona w mpzp
67.	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 4/3); średniowiecze	ochrona w mpzp
68.	Sośnicowice	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 1/4); neolit	ochrona w mpzp
69.	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 5/6); średniowiecze	ochrona w mpzp
70.	Sośnicowice	kopalnia rudy darniowej (AZP 98-43 nr 6/7); nowożytność	ochrona w mpzp
71.	Sośnicowice	osada (AZP 98-43 nr 7/9); nowożytność (XIV-XVIII w.)	ochrona w mpzp
72.	Sośnicowice	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 8/10); nowożytność; (XV-XVI w.)	ochrona w mpzp
73.	Tworóg Mały	kurhan (AZP 98-42 nr 1/27); ?	ochrona w mpzp
74.	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 2/28); k. łużycka	ochrona w mpzp
75.	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 3/29); okres nowożytny (XVII XVIII w.)	ochrona w mpzp
76.	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 4/30); okres nowożytny (XVII XVIII w.)	ochrona w mpzp
77.	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 5/31); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu	ochrona w mpzp
78.	Tworóg Mały	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 6/32); okres nowożytny (XVII XVIII w.)	ochrona w mpzp
79.	Trachy	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa, osada (AZP 98-42 nr 1/22); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu; późne średniowiecze (XV-XVI w.); okres nowożytny (XVII-XVIII w.)	ochrona w mpzp
80.	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 2/23); okres nowożytny (XVII XVIII w.)	ochrona w mpzp
81.	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 3/24); późne średniowiecze (XIV XV w.), okres nowożytny	ochrona w mpzp
82.	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 4/25); okres nowożytny (XVII XVIII w.)	ochrona w mpzp
83.	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-42 nr 5/26); młodsza epoka kamienia - wczesna epoka brązu	ochrona w mpzp
84.	Trachy	śląd osadnictwa (AZP 98-43 nr 1/13); późne średniowiecze, nowożytność	ochrona w mpzp

Spis tabel

TABELA 1. WYKAZ OBIEKTÓW UJĘTYCH W REJESTRZE ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO NA TERENIE GMINY SOŚNICOWICE.....	30
TABELA 2. CELE OPERACYJNE I DZIAŁANIA PRZEWDZIANE DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027.....	39
TABELA 3. PRZYKŁADOWE MIERNIKI REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027.....	44
TABELA 4. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŹRÓDŁA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W GMINNYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY SOŚNICOWICE NA LATA 2024-2027.....	46
TABELA 5. WYKAZ UDZIELONYCH DOTACJI PRZEZ GMINĘ SOŚNICOWICE PARAFIOM Z TERENU GMINY SOŚNICOWICE W OSTATNICH LATACH.....	52
TABELA 6. WYKAZ ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH.....	53
TABELA 7. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH.....	57

Spis fotografii

FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA PAŁAC W SOŚNICOWICACH.....	26
FOTOGRAFIA 2. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. MIKOŁAJA W KOZŁOWIE.....	27
FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ W SIERAKOWICACH.....	27
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARTŁOMIEJA W SMOLNICY.....	27
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. TRÓJCY ŚWIĘTEJ W RACHOWICACH.....	28
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. ŚW. JAKUBA W SOŚNICOWICACH.....	28
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA KAPLICZKĘ ŚW. JANA NEPOMUCENA W ŁANACH WIELKICH.....	29
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA SPICHLERZ DREWNIANY W RACHOWICACH.....	29